

Middlebrow^{*}

Uram,

Engedje meg, hogy felhívjam a figyelmét a tényre, hogy az egyik könyvemről írt bírálatukban (októberi szám) a recenzens úgy döntött, velem kapcsolatban nem használja a highbrow kifejezést. A recenzió ettől a hiányosságtól eltekintve megelégedéssel töltött el, ám mégsem tudom megállni, hogy – azt kockáztatva, hogy rettentően beképzeltnek fogok tűnni – meg ne kérdezzem, hogy a bizonyára rendkívüli intelligenciával megáldott kritikus miért nem volt hajlandó kitüntetni ezzel a címmel? Azt mondom, „kitüntetni” hiszen azt is mindig kitüntetésnek élem meg, amikor az egyik legkiválóbb kritikus, aki kiváló regényíró hírében is áll – ritka és irigylésre méltó kombináció – rendre highbrow-nak titulál, amikor csak abban a szerencsében részesülök, hogy egy tiszteletre méltó újság hasábjain szóra méltatja a műveimet. Ő veszi ahhoz is a fáradságot, hogy ne csak engem – aki már tudom –, hanem az egész Brit Birodalmat tájékoztassa a tényről, hogy Bloomsburyben lakom. Az Önök kritikusát nem tájékoztatták erről? Vagy bámulatos intelligenciája ellenére nem tartja szükségesnek, hogy a recenzión feltüntesse a szerző postacímét?

Bár az ezekre a kérdésekre adott válasz felbecsülhetetlen lenne számomra, azzal tisztában vagyok, hogy a közönség érdeklődésére nem tarthat számot. Mivel azonban mindez egy nagyobb horderejű témát is érint, hiszen a brow-k harca benne van a levegőben – a legkiválóbb elmék bocsátkoznak nem minden szenvedélytől mentes vitába arról, hogy mi az a highbrow és mi az a lowbrow, melyik a jobb, melyik a rosszabb –, hadd ragadjam meg a lehetőséget, hogy kifejtsem az ezzel kapcsolatos véleményem, s egyúttal felhívjam a figyelmet a kérdés néhány olyan részletére, melyek sokszor elsikkadnak.

Nos, abban mindenki egyetért, hogy ki a highbrow. Az a férfi vagy nő, akinek elméje kifogástalanul pallérozott, aki értékes gondolatokat

In *The Death of the Moth, and Other Essays*. Hogarth Press, London, 1947, 113–120. Ezt a levelet a szerző a *The New Statesman* magazin szerkesztőjének írta, ám végül nem küldte el.

hajszolva saját szellemét meglovagolva galoppozza körbe a vidéket. Ezért voltam mindig is büszke arra, hogy highbrow-nak tartanak. Ha tudnék, még ennél is kifinomultabb szeretnék lenni. Tisztelem és becsülöm a highbrow-kat. Sok rokonom highbrow, s több – de távolról sem az összes – barátom is. Az, hogy olyan kifogástalan highbrow legyek, mint Shakespeare, Dickens, Byron, Shelley, Keats, Charlotte Brontë, Scott, Jane Austen, Flaubert, Hardy vagy Henry James – hogy csak néhány velem azonos foglalkozást űző jeles képviselőt nevezzek meg –, természetesen a legmerészebb álmaimon is túltenne. Bár gondolkodás nélkül lefeküdnék a porba, hogy megcsókoljam a lábuk nyomát, azt senki sem tagadhatja, az a tevékenység, amit oly nagy szenvedéllyel űztek – galoppozva hajkurászni a jobbnál jobb gondolatokat –, esetükben gyakran vezetett katasztrófához. Kétségtelenül, sokan végeztek szerencsétlenül közülük.

Vegyük például Shelley-t – egész életében csak kalamajkát okozott. És Byron: az első szembe jövő nővel ágyba bújt, aztán a következővel, míg a missolonghi mocsárban nem lelta a halálát. Vagy itt van Keats, aki annyira imádta a költészetet és Fanny Brawne-t, hogy huszonhat éves korára elemészttette a sóvárgás. Aztán Charlotte Brontë – biztos forrásból tudom, hogy Emily kivételével Charlotte Brontë volt a legrosszabb nevelőnő a brit szigeteken. És Scott – ő tönkrement, s néhány csodálatos regényen kívül egy házat, Abbotsfordot hagyott hátra, mely valószínűleg a legrondább építmény az egész Brit Birodalomban. De bizonyára elég ennyi példa, s nem kell további erőfeszítéseket tennem, hogy bebizonyítsam, a highbrow-k képtelenek sikerrel megbirkózni ezzel az életnek nevezett bizonyos dologgal. És ezért van az – s ez az az állítás, melyet oly sokszor elfelejtenek –, hogy a highbrow-k olyan odaadón és teljes szívükből tisztelik az úgynevezett lowbrow-kat, és teljesen rájuk bízzák magukat. Lowbrow-k alatt természetesen azokat a jólfejt, egészséges férfiakat és nőket értem, akik a megélhetésért galoppoznak át az életen. Becsülöm és tisztetem a lowbrow-kat, és nem ismerek egy highbrow-t sem, aki ne érezne hasonlóan. S mivel én is highbrow vagyok (az ebből fakadó hiányosságaimmal együtt), rajongok a lowbrow-kért. Tanulmányozom őket; az omnibuszon is mindig a kalauz mellé ülök, s biztatom, hogy meséljen arról, milyen kalauznak lenni. Bármilyen társaságban is vagyok, mindig azt próbálom megérteni, hogy milyen lehet – kalauznak lenni vagy tízgyerekes anyának, akinek heti harmincöt shillingből kell megélnie, vagy alkusznak, tengernagynak, banki hivatalnoknak, varrónőnek, hercegnének, bányásznak, szakácsnak, prostituátnak. Mély érdeklődés van bennem minden, a lowbrow-k által űzött tevékenység iránt, hiszen én, a highbrow semmit nem tudok elvégezni egymagam.

Mindez egy másik gyakran elfeledett állításhoz vezet bennünket. A lowbrow-knak is szükségük van a highbrow-kra s legalább annyira

tisztelik őket, mint fordítva. Talán ez nem is igényel túl sok magyarázatot. Elég a Stranden végigsétálni egy nyirkos téli este, s megfigyelni, ahogy a tömeg a mozi előtt sorakozik. A lowbrow-k a napi kemény munka után órákon át állnak sorba, hogy olcsó jegyet kapjanak, s a fülledt mozitermekben azt nézzék, milyen is az ő életük. Mivel a lowbrow-kat leköti, hogy életük kezdetétől a végéig szakadatlan és teljes erőbedobással küzdjenek a megélhetésért, nem tudják magukat kívülről látni. Ám saját életüknél semmi sem érdekli őket jobban. Ennél semmi sem fontosabb számukra. Szeretik azt nézni, hogyan is élnek. És természetesen csak a highbrow-k képesek arra, hogy ezt nekik megmutassák. Mivel a highbrow-k nem csinálnak semmit, ők képesek arra, hogy meglássák, mások hogyan csinálnak ezt-azt. Biztos vagyok benne, hogy ez így van. Ennek ellenére azt sulykolják belénk – éjszakánként ez zsong a levegőben, nappal címlapjukon hozzák az újságok, a mezőn legelésző szamarak ezen rágódnak, a londoni kóborkutyák ezt ugatják: – a highbrow-k ki nem állhatják a lowbrow-kat! A lowbrow-k pedig a highbrow-kat!” Pedig a highbrow-knak szükségük van a lowbrow-kra, a lowbrow-knak a highbrow-kra, nem tudnak egymás nélkül létezni, kölcsönösen kiegészítik egymást. Hogy terjedhetett el egy ekkora hazugság? Ki terjeszti ezt a rosszindulatú pletykát?

A válasszal kapcsolatban nincsenek kétségeim. Csakis a middlebrow-k lehetnek. Ők azok – be kell vallanom –, akiket nem szívelek. Közvetítők. Buzgómócsingok, akik ide-oda futkároznak pletykáikkal, s mindenhol galibát okoznak. Ismétlem: ők a middlebrow-k. De hát mi is, kérlek biztos most sokan, az a middlebrow? Őszintén szólva nem könnyű válaszolni. Sem ez, sem az. Nem az elit, akik fenn hordják az orrukat, s nem is a tömeg, akik pedig lógatják. Középen helyezkednek el, közepesek. Nem Bloomsbury előkelő környékén laknak; sem az egyszerű Chelsea-ben. Mivel a middlebrow-knak is kell valahol élni, talán Dél-Kensingtonban laknak, ami megint csak középszerű. A middlebrow férfi és nő középszintű intelligenciával rendelkezik, őszyeleg, kóvályog, egyszer ezt csinálja, egyszer azt, nem kötelezi el magát sem a művészet, sem a megélhetés mellett, hanem a kettő között marad, és hozzá még szemtelenül üldözi a pénzt, hírnevet, hatalmat és presztízst. A middlebrow mindenkinek egyformán hízeleg. A lowbrow-knak azt mondja, hogy bár nem tartozik közéjük, mégis majdnem a barátjuk. Aztán a következő pillanatban fölhívja a highbrow-kat és hasonlóan kedélyesen megkérdi, hogy átmehet-e teára? Nos, vannak olyan highbrow-k, én magam is ismerek hercegnéket és egyesületi elnököket, akik kertelés nélkül megmondják – ez a kifejezősmód is összeköti az arisztokratákat és a munkásosztályt –, hogy inkább egy szenespincében ücsörögnének, mint hogy a szalonjukban teával kínáljanak egy middlebrow-t. Velem is esett már hasonló – ha nem bánják, egy félig

kitalált eset rövid, fiktív összefoglalóját írom most le. Engem is kértek már meg middlebrow-k, hogy látogassam meg őket. Ó, mennyire kedvelik az ilyen látogatásokat! Rendszerint délelőtt tizenegy óra felé telefonálnak és elhívnak teára. Én gyászos ábrázattal a szekrényemhez lépek, hogy kivállasszam, mit is viseljek. Mi, highbrow-k néha elegánsak vagyunk, mások rongyosak; de egy biztos, sohasem vagyunk az alkalomhoz illően öltözve. Jön a következő kérdés: Mit illik mondani? Melyik kést illik használni? Melyik könyvet illik dicsérni? Ezekre soha nem tudom a választ. Mi azt olvassuk és azt tesszük, ami jól esik, s azt dicsérjük, ami tetszik. Biztosan tudjuk, mit nem szeretünk, például a vékony szelet vajaskenyeret teával. Fehér kecskebőr kesztyűben vékony vajaskenyeret enni mindig is életem egyik megoldhatatlan problémájának bizonyult. Nem kedvelem a vitrinben tartott díszkötéses híres írók sorozatot sem. Nem bízom azokban, akik Shakespeare-t és Wordsworth-t egyaránt Bill-ként emlegetik – olyan rossz szokás ez, mely számos félreértéshez vezet. S ami a ruhákat illeti, azokat az embereket kedvelem, akik vagy nagyon jól, vagy nagyon rosszul öltöznek. Nem szívelem a helyes öltözködést. És itt van a játékok kérdése is. Én, mint highbrow, nem szoktam játszani. De imádom azokat nézni, akik szenvedéllyel teszik. De a middlebrow-k csak a labdát ütögetik ide-oda; ha kriketteznek, lóbálják az ütőiket s elhibázzák a dobást. S nincs is annál szomorúbb látvány, mint amikor egy szegény middlebrow lóra ül a Hyde Parkban, s az állat vágtaiba kezd. Tehát, összefoglalva (hogy a történet végére érjünk), az ilyen teadélután általában nem különösebben kellemes, de nem is szörnyű. A middlebrow író egészen az ajtóig kísér, megütögeti a vállamat, s ezt mondja: „Küldök majd a könyvemből!” (Vagy inkább az iromány szót használja?) Nemsokára meg is érkezik a könyv – a címe szimbolikus, *A csalétek*. Beleolvasok olykor-olykor (általában mikor ágyban reggelizem). Nem különösebben jó írás, de nem is rossz. Nem ízléses, de nem is ízléstelen. Röviden: közepszerű. És ha van olyan szöveg, amit ki nem állhatok, az a közepszerű. S így, bár reggelente köszvénnel küszködöm – de ha az ember ősei két-háromszáz évig minden nap részegen zuhantak ágyba, nem csoda, ha utoléri valami kórság –, a könyvet megdagadt jobb kezembe veszem, s gyengéden a sөvényen túlra, a mezőre röpittem. Az éhes birkák – említettem már, hogy a történetnek ez a része vidéken játszódik? – rám pislantanak, de nem kezdik el legelni.

De ennyi elég a költészetbe forduló prózából – most inkább rövid szavakkal beszámolok egy teljesen hétköznapi eszmecseréről. Mézes zsömlét eszegetve gyakran megkérdezem lowbrow barátaimat, hogy miért van az, hogy míg mi, highbrow-k soha nem vásárolunk és olvasunk middlebrow könyvet, vagy mennénk el egy middlebrow előadásra, hacsak nem fizetnének, hogy írjunk róla például recenziót, addig a lowbrow-k komolyan veszik a middlebrow-k tevékenységeit? Miért ennyire borzasztóan

szerények? – kérdem én (természetesen személyesen). Azt gondolják, hogy a saját életük túl hitvány és jelentéktelen ahhoz, hogy irodalmi művekben lehessen megjeleníteni? Ezért szeretnek Önök middlebrow műveket olvasni, melyeket szerzőik arcátlanul a való élet ábrázolásának hazudnak, pedig csak ragacos marhazselatinnal összeragasztott szentimentalizmus és kedélyeskedés. Az igazság – remélem, elhiszik – sokkal szebb a hazugságnál. Így folytatom: és hogy jönnek ahhoz a middlebrow-k, hogy Önöket írni tanítsák? Önöket, akik olyan kifejezően és természetesen írnak, hogy mindkét karomat odaadnám, ha én is így tudnék. De meg sem próbálom. Annyit tudok csak tenni, hogy mindent megteszek, hogy a highbrow írásművészetét minél jobban elsajátítsam. Aztán pedig – folytatam zsömlémet lóbálva – hogyan merik a middlebrow-k Önöket olvasni tanítani, Shakespeare-t például? Hiszen nincs semmi más teendőjük, mint kézbe fogni egy kötetet és olvasni. A Cambridge kiadás például jó és olcsó. Ha Hamletet bonyolultnak találják, hívják el teára. Ő valóban highbrow. De hívják Opheliát is. Ő lowbrow. Beszélgessenek velük, úgy, mint most velem, s hamarosan többet fognak tudni Shakespeare-ről, mint amennyit a middlebrow-k valaha is tanítani tudnának Önöknek. És ami azt illeti, bizonyos kifejezésekből arra következtetek, hogy Shakespeare és Pope sem nagyon kedvelték a middlebrow-kat.

Erre aztán a lowbrow-k azt válaszolják – a beszédmódjukat nem tudom utánozni –, hogy ők csak egyszerű, tanulatlan emberek, és hogy szerintük nagyon kedves a middlebrow-któl, hogy tanítgatni igyekeznek őket. És különben is – folytatják a lowbrow-k – mint mindenki másnak, a middlebrow-knak is meg kell élniük valamiből. Shakespeare-ről szóló könyvekkel és előadásaikkal biztosan keresnek valamennyit. Manapság már mindenkinek dolgoznia kell – emlékeztetnek lowbrow barátaim. És egyet is értek. Azoknak is, akikre indiai útján szerencsétlenül járt nagynénjük évi négyszázötven font életjáradékot hagyott, hiszen ez mára már a háború és egyéb hiúságok következtében alig ér kétszázat. Így mi is írunk, mindenkiről, aki elég érdekesnek tűnik. De nem Shakespeare-ről, róla már sok könyv jelent meg, rosszul fizet. Egyetérték, nekünk highbrow-knak is meg kell élnünk valamiből; ám amint eleget keresünk, mi abból eléldegélünk. A middlebrow-k ezzel ellentétben, ha meg is tudnak élni a pénzükből, még többet akarnak, hogy költezni tudjanak. S mit is akarnak a middlebrow-k vásárolni? Anna-stílusú bútort (utánzatot, nem kevésbé drágán); halott költők rossz verseinek első kiadását; halott festők képeit vagy ezek másolatát; György-kori házakat. De soha semmi újat. Nem vennének képet egy élő festőtől, széket élő asztalostól, könyvet élő írótól – hiszen a kortárs művészet vásárlása kifinomult ízlést igényel. Ez az a fajta művészet, amit a middlebrow highbrow-nak vagy bloomsburyinek hív. Szegény middlebrow-k hatalmas összegeket költenek

hamis régiségekre, s egyre csak dolgoznak, hogy még többet tudjanak vásárolni. Ezzel szemben mi, highbrow-k fölhívjuk egymást, s inkább kirándulással töltjük napjainkat. S talán ez a legnagyobb hátránya annak, ha valakinek folyton kötelezettségeinek kell eleget tennie: nem tudja a barátaival tölteni az idejét.

Remélem, Uram, hogy világossá tettem, hogy véleményem szerint az igazi ellentét nem a highbrow-k és a lowbrow-k között van, hiszen a lowbrow-k és a highbrow-k vérszerződést kötve harcolnak a vérszegény és ártalmas paraziták ellen, akik közéjük furakodtak. Ha a BBC rövidítés mást is jelentene, mint azt, hogy Buta Beképzelt Company, nem arra használná befolyását, hogy fivérek között szítsa az ellentétet, hanem arra, hogy azt a tényt tegye közzé, hogy a highbrow-knak és a lowbrow-knak össze kell fogniuk, hogy megszabaduljanak a kártevőktől, amelyek az élet és gondolkodás romlását idézik elő. Elképzelhető, én a „borzasztóan érzékeny” író, ahogy egyik brosúrájukban írnak rólam, túlértékelem a terjedő fertőzés veszélyeit és jelentőségét. De mi mást is mondhatnék, mikor a fentebb említett birkák gyapját gyűjtögetve (ahogy Önök mondanák) gondolatfolyamba merülve kószálok vidéki kertemben, s azt veszem észre, hogy a middlebrow már mindenhová befészkelte magát. – Mi ez? – rikkantok fel. – Már a káposztán is middlebrow nő? A middlebrow megfertőzte szegény birkákat? És mi történt a Holddal? Felnézek, és látom, hogy a Hold egyre csak fogy. Ez is csak a middlebrow-k műve lehet! – kiáltom. – A middlebrow-k elhomályosítják, eltakarják, bepiszkolják, elcsúfítják még a mennyek sarlójának ezüstszegélyét is. (Nem hiába szokták rólam mondani „prózája a költészet felé hajlik”). Ezután, ahogy Freud is megjósolta, gondolataim a szexualitásnál kötnek ki (a middlebrow-k a cenzorra való tekintettel csak arrafelé osonnának vagy ögyelegnének), s megkérdezném az elhagyatott tengerpartokon sívító sirályokat s a részezen feleségükhöz hazatartó földművessegeket, hogy mi lesz velünk, nőkkel, férfakkal, ha a middlebrow-k átveszik a hatalmat, s nem lesznek férfiak és nők, csak egy köztes nem. A következő megjegyzést, a legnagyobb tisztelettel, a miniszterelnöknek címezem. – Mi lesz, Uram – kérdem – a Brit Birodalom és a gyarmatok óceánokon átívelő hatalmával, ha a middlebrow-k sikerrel járnak? Nem kellene beolvasni a rádióban egy erre vonatkozó kötelező érvényű rendelkezést?

Ilyen gondolatok és képzetek járnak a „művelt, betegeskedő, magánvagyonnal rendelkező hölgy” (lásd művemről szóló brosúráját) fejében, amikor a vidéki kertjében sétálgat, hogy megvizsgálja a káposztát és a middlebrow-knak épült vöröstéglás villákat, amikben csak a middlebrow-k gyönyörködnek. Ilyen „egyszerre vidám és szomorú és mélyen női” (l. brosúra) gondolatai vannak egy „tősgyökeres bloomsburyinek” (a brosúrából), ahol a lowbrow-k és a highbrow-k boldogan és megértésben élnek

együtt, s ahol a „papság”, „papnő” és „papi” kifejezéseket sem nem használják, sem nem értékelik. Ilyeneken töri a fejét valaki, aki addig marad Bloomsburyben, amíg Bedford grófja el nem kezd aggódni a tiszteletre méltó környék híre miatt, s fel nem emeli a bérleti díjat annyira, hogy a middlebrow-k is biztonságosnak fogják ítélni. Mert akkor e sorok írója elköltözik majd.

Hadd fejezzem be, ahogy elkezdtem, köszönetnyilvánítással a recenzens udvarias és érdekes bírálatáért, de hozzátéve, hogy bár valamilyen okból nem hívott highbrow-nak, egy más megnevezésnek sem örülnék jobban. Semmi mást nem szeretnék, mint hogy az összes recenzens örököké csak highbrownak tituláljon. Igyekszem rábírni őket. Ha kívánják, a bírálatban közzé tehetik bloomsburyi címemet, irányítószámomat és telefonszámomat. De ha bármely újságírójuk vagy más újságíró azt meri sugallni, hogy Dél-Kensingtonban élek, rágalmazásért beperlem Önöket. Ha bármely ember, férfi, nő, kutya, macska vagy félig eltaposott féreg middlebrow-nak merészel engem hívni, fogom a tollamat és belédöföm.

Üdvözlettel,
Virginia Woolf

Strickland-Pajtók Ágnes fordítása